

**НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ К. СТЕЦЮК
В ІНСТИТУТІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
(ДО СТОЛІТТЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ІСТОРИКА
ТА 70-РІЧЧЯ ІНСТИТУТУ)**

Вітчизняний історик-медієвіст Катерина Ісаківна Стецюк (1905–2002 рр.) належить до непересічних вчених і громадських діячів, діяльність яких тісно пов'язана з процесом розвитку післявоєнної історичної науки та становленням пам'яткознавства в Україні. Вона стала однією з перших українських жінок-істориків, хто захистив у радянський час докторську дисертацію¹. Як науковець К. Стецюк сформувалася в Інституті історії України АН УРСР (*далі* – ІУ), де і пропрацювала майже сорок років. Вчена стояла біля витоків інституту, який нині святкує своє 70-річчя. Наукова діяльність же цієї академічної установи (як і будь-якої іншої) складається з роботи сотень дослідників, а тому висвітлення внеску певного історика – співробітника інституту – є, одночасно, і висвітленням історії самого наукового закладу. Отже, в даній статті стисло розглядається наукова діяльність К. Стецюк у контексті історії ІУ.

Про К. Стецюк і її наукову діяльність в інституті, в тому числі – про наукову творчість писали ще в радянський час², проте до останнього часу не було складено навіть бібліографії її праць. Заповнюючи цю прогалину, співавтори даної статті, одночасно, віднайшли ряд джерел, що дозволили додати до бібліографії і нарис про життя і наукову діяльність К. Стецюк (в тому числі – і в ІУ)³. Однак, невеликий наклад бібліографії, актуальність теми, вповні виправдовує виокремлення з цього нарису матеріалу, присвяченого роботі К. Стецюк у ІУ. Втім, у даній розвідці деякі аспекти більш висвітлені, ніж у нарисі. Так, наприклад, дещо детальніше подано характеристику колег вченої передвоєнного часу згідно з її спогадами.

Наукову діяльність К. Стецюк загалом слід розпочинати з 1932 р., коли вона вступила до аспірантури за спеціальністю історія народів СРСР при Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка⁴ і де вчилася до 1935 р. Перед тим, як поступити на роботу в Інститут історії України, майбутня вчена читала лекції з історії України у вузах⁵. Зрештою, у 1938 р.

до педагогічної роботи додалися і суто науково-дослідницькі пошуки. В цьому році К. Стецюк перейшла на роботу до ІУ⁶, який було створено в липні 1936 р. на базі Всеукраїнської асоціації науково-дослідних інститутів, а також ряду наукових установ (кафедр і комісій) вітчизняної Академії наук⁷. На багато років К. Стецюк пов'язала своє життя з цією провідною науковою установою і, зокрема, відділом історії України періоду феодалізму. Фактично К. Стецюк стояла у витоків функціонування суто академічної установи, що поступово згрупувала кращі на той час сили професійних істориків.

У своїх спогадах (від 10 січня 1989 р.) К. Стецюк стисло схарактеризувала багатьох своїх давніх колег. Зокрема з відділу історії феодалізму виокремила К. Гуслистого, О. Оглоблина, Н. Полонську-Василенко, Ф. Ястребова, а особливо – М. Петровського. Останній фактично став її науковим керівником у підготовці кандидатської дисертації (в аспірантурі К. Стецюк кваліфікаційної роботи не написала). Цей вчений і визначив тему кандидатського дослідження і, взагалі – основний напрям творчих зацікавлень жінки-вченого. Згідно з її спогадами, О. Оглоблин зневажливо ставився до М. Петровського, як власне і до більшості колег; „показував себе вище за всіх”, був „дуже пихатий” тощо. А, М. Петровський, навпаки, поводився дуже скромно⁸. Характеризуючи Н. Полонську-Василенко, К. Стецюк вказує на те, що та дружила з О. Оглоблином, але, разом з тим, зазначає, що вона „чемно поводитися у відділі, запрошувала колег до дому”⁹.

Невтомно працюючи в архівах і бібліотеках, історик глибоко студіювала аспекти з історії боротьби українського народу проти соціального гніту в другій половині XVII ст. Невдовзі на сторінках преси з'явилися її перші публікації¹⁰, а вже в 1941 р. відбувся й успішний захист кандидатської дисертації на тему „Вплив повстання Степана Разіна на Україну”¹¹. У дисертації автор широко використала не введені раніше до наукового обігу архівні матеріали, зробила глибокі узагальнення з досить важливої, але на той час недостатньо вивченої теми російсько-українських зв'язків у контексті народних рухів другої половини XVII ст.

На початку Великої Вітчизняної війни, коли ворог наблизився до Києва, колектив ІУ було евакуйовано вглиб країни до м. Уфи (Башкирія). Через ряд обставин, із деякою затримкою виїхала на схід і К. Стецюк. Подібно до інших науковців (наприклад – В. Петрова¹²), як згадує К. Стецюк, райком партії готував її до підпільної роботи, утім щось не склалося. Відправивши доньку на Схід з чужими людьми, К. Стецюк

значно пізніше і з великими труднощами й сама відправилася в евакуацію¹³, отримавши від керуючого справами АН УРСР відповідну довідку¹⁴.

Наприкінці липня 1941 р. вона опинилася в м. Горькому, де на той час мешкала її сестра. У червні 1942 р.¹⁵, після того як К. Стецюк звернулася з листом до Президента АН УРСР О. Богомольця з проханням дозволити їй поновити наукову роботу, їй було відкликано до м. Уфи, де й перебували тоді академічні інституції¹⁶. Із 12 червня (згідно з записом у трудовій книжці¹⁷) того ж року (а фактично – з серпня) вона посіла посаду старшого наукового співробітника Інституту історії і археології^{18 19}. Звання ж старшого наукового співробітника вона отримала у квітні 1943 р.²⁰, а підтвердження з ВАК СРСР у березні 1946 р.²¹

Незважаючи на великі матеріальні труднощі, відсутність архівних матеріалів, потрібної літератури, тривала напружена науково-дослідна робота великого колективу істориків, зокрема, з'явився з друку і перший том „Наукових записок” ІУ, до якого К. Стецюк написала ‘рунтовну студію „Козацько-селянське повстання на Слобідській Україні 1670 р. у зв’язку з повстанням Степана Разіна”²². Цю розвідку відмітив як „цінну” працю В. Пічета в своїй рецензії на вказаний том²³.

У 1941–1943 рр. співробітники інституту написали та видрукували десятки науково-популярних брошур і статей про героїчне минуле народу нашої країни, його самовіддану боротьбу проти іноземних загарбників²⁴. Серед них були і праці К. Стецюк, присвячені Б. Хмельницькому, С. Наливайко, Г. Котовському та ін.²⁵

У 1943 р. разом з колективом установи вчена на деякий час переїхала до Москви. У березні 1944 р. українські науковці повернулися до Києва²⁶. В цьому ж році К. Стецюк обрали секретарем інститутського партійного бюро. За тодішніх умов це свідчило про неабиякий її авторитет, адже партійний секретар у багатьох випадках мав виступати як арбітр у різних конфліктних ситуаціях. Хоча К. Стецюк виконувала ці функції до 1946 р., однак і надалі вона входила до складу партійного бюро²⁷.

У зв’язку з переможним закінченням війни з нацистською Німеччиною партійно-державне керівництво СРСР змінило ставлення до національно-державницьких проявів українського народу, які тимчасово і в певних рамках допускалися в період війни²⁸. З 1944 р. з новою силою розгорнулася боротьба з українським „буржуазним націоналізмом”. Важливе значення ідеологічний апарат приділяв боротьбі на історичному фронті, зокрема посиленню критики концепцій вітчизняного історіописання, пов’язаних

зі школою М. Грушевського. У зв'язку з цим відділ агітації і пропаганди ЦК КП(б), починаючи з 1945 р., впродовж двох років проводив регулярні наради з українськими вченими-гуманітаріями, передусім – з провідними істориками²⁹. У цих нарадах брала участь і К. Стецюк. На одному із засідань кількадечної наради, яку скликав новопризначений перший секретар ЦК КП(б)У Л. Каганович, вчена виступила на захист директора ІУ М. Петровського, пояснюючи ряд недоліків у роботі академічного закладу інтригами „групи” М. Рубача і К. Гуслистого, що боролося за вплив і посади, вишукуючи дрібні помилки в працях своїх опонентів або просто навішуючи політичні „ярлики” на них, зокрема і на директора³⁰. Втім, К. Стецюк внесла і конструктивні пропозиції щодо покращення роботи інституту. Найважливішу роль в цьому, на її думку, мусили відіграти видання джерел з історії України. Окрім цього, ІУ мав стати справжнім центром історичної думки в республіці, задля чого, необхідно було б покращити зв'язок „з робітниками наукових закладів і наукових вишів України” тощо³¹.

Головним завданням, що його ставила партія перед істориками (перш за все – колективом ІУ), було створення нового синтетичного короткого курсу історії України, позбавленого ідеологічних „помилко” і „хиб”, – тобто, концептуальних і певних фактологічних запозичень з праць вчених, що належали до історичної школи М. Грушевського. Як свідчать матеріали Наукового архіву ІУ, робота над текстом „Короткого курсу історії України”, розпочалася ще на початку 1947 р., після ряду критичних зауважень партійних ідеологів³². Після постанови ЦК КП(б)У від 29 серпня 1947 р. „Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії АН УРСР”³³, авторському колективу довелося кардинально переглянути перший, вже майже готовий, варіант. Фактично, це мав стати новий „Короткий курс історії України”, згідно з вимогами постанови. Саме постановою поставила перед науковцями інституту першочергове завдання його створення. Вони мали вже до 15 жовтня 1947 р. розробити схему й тези цього курсу³⁴. В листопаді 1947 р. співробітники інституту приступили до здійснення цієї вказівки. Взагалі, робота над „Коротким курсом” стала головним завданням істориків інституту, в тому числі і для К. Стецюк. У звіті інституту за I-у післявоєнну п'ятирічку (1946–1950 рр.) наголошувалося, що „після рішень ЦК КП(б)У від 29 серпня 1947 р., Інститут перебудував свій тематичний план ... і змінив характер науково-дослідної роботи. Центральне і провідне місце ... зайняла робота над складанням „Короткого курсу історії України”³⁵.

Станом на 1947 р. К. Стецюк зібрала вже великий фактологічний матеріал з вітчизняної історії періоду феодалізму, що стосувався головним чином визвольної боротьби, соціально-економічних відносин і політичного устрою України після Визвольної війни середини XVII ст., а також розвитку української культури. А тому вона була залучена до створення нового варіанту короткого курсу історії України. Вчена готувала розділ з тематики соціально-економічного розвитку і політичного життя України в другій половині XVII ст. У 1948 р. вийшов російськомовний варіант „Короткого курсу історії України” (1948) у вигляді макету (накладом 500 примірників), де перу К. Стецюк належав 6-й розділ³⁶.

Робота ж над „повноцінним” виданням затягнулася в основному з причин невирішеності в радянській історичній науці низки принципових методологічних питань, а також через необхідність враховувати нові праці Й. Сталіна³⁷, рішення партійних форумів тощо³⁸. Хоча дирекція інституту не одноразово доповідала, що курс вже створений, однак у ньому знову і знову знаходили недоліки, зокрема й методологічного характеру, що вимагало його доопрацювання³⁹. Робота над „Коротким курсом” віднімала у авторів багато часу, що позначалося на виконанні інших наукових досліджень. У інститутському звіті за 1946–1950 рр., серед недоліків діяльності цього академічного закладу, безпосередньо наголошувалося: „Публікація монографій та видання наукових записок, в силу зайнятості всього колективу наукових працівників над Курсом історії України, провадилася цілком незадовільно”⁴⁰.

Врешті-решт, обсяг матеріалу настільки збільшився, що було прийнято рішення зі створення двохтомного видання⁴¹. Це вплинуло на зміну структури синтетичної праці і відмову від попереднього занадто стислого викладу, характерного для „Короткого курсу”. Вже у 1950 р. побачив світ макет першого тому під назвою „История Украины”, де, серед інших, містився аналогічний до попереднього видання розділ К. Стецюк⁴². Перший же том „Історії Української РСР” (слово „Україна” в назві книги з ідеологічних причин було замінено на словосполучення „Українська РСР”), серед авторів якого була К. Стецюк, побачив світ лише у 1953 р. у двох варіантах – україномовному та російськомовному. Вчена стала автором розділу „Соціально-економічний розвиток і політичне становище України після воз’єднання з Росією (друга половина XVII ст.)”⁴³.

Значним здобутком вченої став вихід у світ 1947 р. монографії „Вплив повстання Степана Разіна на Україну”⁴⁴. У цій книзі автором яскраво висвітлені давні тісні зв’язки запорозького й донського козацтва,

їхня участь у селянській війні під проводом Степана Разіна. Також наголошено на тому, що серед керівників повстанських загонів було чимало українців. Найвизначніші з них – Олекса Хромий, якого на Дону називали Лексою Черкашеніним, острозький житель Ярема Дмитренко, козак лютенської сотні Нестор Самбуленко, житель Кролівця на Чернігівщині Даниленко та ін. На цю книгу вийшла в цілому позитивна рецензія московського історика В. Шутоя. Автор відмітив, що К. Стецюк використала „майже всю ... дворянську і буржуазну літературу та дореволюційні збірники документів”⁷⁴⁵. Рецензент також вказує, що автор ввела велику кількість неопублікованих документів з теми. Втім, В. Шутой зробив і певні зауваження. Так, він закидає К. Стецюк, що вона не використала статтю К. Маркса „Стенька Разін”⁷⁴⁶. На думку рецензента, „односторонньо висвітлений процес заселення Слобідської України”, оскільки не згадується про заселення цього краю росіянами⁷⁴⁷.

Помітним явищем в історіографії того періоду стали її брошури „Утворення класів і держави у східних слов’ян” (1948), „Віковічна дружба українського і російського народів” (1950), а також участь у складі авторського колективу синтетичної праці „Боротьба українського народу за возз’єднання України з Росією” (1953) та інших праць Інституту історії написаних з нагоди офіційного відзначення 300-річчя „возз’єднання”. Крім того, одночасно виходило з-під пера вченої чимало наукових статей, опублікованих у різних збірниках і журналах.

У 1960 р. вийшла в світ монографія К. Стецюк „Народні рухи на Лівобережній і Слобідській Україні в 50–70 рр. XVII ст.”. Ця книга, обсяг якої становить 26 друкованих аркушів, є значним вкладом в історіографію визвольних змагань українців середини XVII ст.⁴⁸ У ній на значному архівному і опублікованому фактичному матеріалі всебічно висвітлено соціально-економічне становище двох великих регіонів України, зроблена детальна характеристика розвитку продуктивних сил у галузі сільського господарства, ремесла, торгівлі. На сторінках монографії комплексно показано весь процес і умови зростання старшинського та монастирського землеволодіння, статус різних груп селянства, соціальні відносини в містах, боротьбу народних мас за свою незалежність. Автор у міру можливостей за тогочасних суспільно-політичних умов розкрила колоніальний характер політики царату стосовно України, викрила його прагнення звести нанівець соціальні здобутки посполитих і рядових козаків у ході Визвольної війни, а також його намагання ліквідувати українську державність.

Цю монографію К. Стецюк захистила як докторську дисертацію в 1960 р.⁴⁹, а вже наступного року отримала диплом доктора історичних наук⁵⁰. Офіційними опонентами на захисті виступили опальний у вищих партійних колах академік АН УРСР І. Крип'якевич, член-кореспондент АН УРСР І. Гуржій і доктор історичних наук з Москви О. Новосельський⁵¹.

У 1960–1980-х рр. К. Стецюк доклала чимало зусиль (як автор і редактор) при підготовці до друку кількох фундаментальних праць Інституту історії. Це перероблений двохтомник (у двох варіантах – україно- і російськомовному) „Історії Української РСР” (1967, 1969), двохтомник „Історія селянства Української РСР” (1967) і багатотомна праця „Історія Української РСР” (вийшла також у двох варіантах – україно- і російськомовному), що її томи побачили світ у кінці 1970-х – на початку 1980-х рр. У першому виданні вченій належали традиційний для неї розділ про соціально-економічний розвиток і політичне становище України у другій половині XVII ст.⁵² у першому томі й два параграфи у співавторстві у другому, присвячених розвитку УРСР у повоєнний період⁵³. У першому томі „Історія селянства Української РСР” вчена написала 5-й розділ і більшу частину 6-го, відповідно, про Визвольну війну 1648–1654 рр. (у прийнятих в радянській історіографії хронологічних межах) та соціальну ситуацію в Україні після її завершення⁵⁴. Означені теми, а також ряд питань, що стосувалися розвитку культури України у другій половині XVII ст., знайшли своє місце на сторінках першого та другого томів багатотомної „Історії Української РСР”⁵⁵.

Зосереджуючи свою увагу на розробці аспектів історії України другої половини XVII ст., зокрема на вивченні тематики з минулого народних рухів того періоду, К. Стецюк написала і опублікувала декілька праць, безпосередньо присвячених найменш дослідженим питанням. Серед таких слід назвати студії: „З історії соціально-політичної боротьби на Україні в 60-х роках XVII ст.” (1957), „Переяславське повстання 1666 р.” (1958), „Коліївщина – велике народно-визвольне антифеодальне повстання на Україні XVII ст.” (1970), „З історії боротьби російського і українського народів проти агресії шляхетської Польщі й султанської Туреччини” (1983), статтю „Вільні військові села – соціальний наслідок визвольної війни 1648–1664 рр.” (1986).

Значний науковий інтерес становлять публікації вченого, присвячені охороні та збереженню пам'яток української культури⁵⁶. Взагалі, варто відмітити, що чимало зусиль К. Стецюк доклала в справі охорони історико-

культурної спадщини українського народу: була одним з фундаторів Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (УТОПІК), обиралася членом президії правління цієї установи. З листопада 1966 р. по жовтень 1971 р. К. Стецюк очолювала Київську міську організацію Товариства⁵⁷, до складу якої входили представники багатьох установ і організацій міста, відомі діячі науки та культури України. В 1966 р. вона також увійшла до складу Президії Республіканського товариства⁵⁸. В цей час, а саме в 1967 р., вона брала активну участь в роботі комісії УТОПІК, що вивчала стан справ з діяльністю Києво-Печерського державного заповідника. Незважаючи на чинені їй перешкоди комісії вдалося завершити свою роботу і скласти сміливий за своїми оцінками і висновками Акт, що його підписала і К. Стецюк. У ньому йшлося про вкрай незадовільний стан заповідника і про причини цього, а також висувалися пропозиції щодо подолання негараздів і покращення екскурсійної роботи⁵⁹. Однією ж головних причин незадовільного стану заповідника автори Акту вважали принципову невідповідність „теперішнього напрямку роботи і докорінно не правильним керівництвом з боку міністерства”⁶⁰.

Цінними є також студії вченої про витоки та шляхи розвитку освіти й культури в Україні в XVII ст.⁶¹ К. Стецюк провела велику кропітку роботу з виявлення та вивчення першоджерел про розвиток історичних знань і літератури в той період, збирала пізнавальні й суспільно вагомні відомості стосовно козацьких літописів, особливо так званого „Літопису Самовидця”. На її думку, своєю точністю й вірогідністю у висвітленні подій „Літопис Самовидця” займає визначне місце як історичне джерело⁶².

Крім зазначених вище аспектів з історії України, К. Стецюк студіювала чимало й інших. Переважно – це актуальні проблеми соціально-економічного розвитку, жіночого руху⁶³, історичного краєзнавства та пам'яткознавства. Велику увагу приділяла вона вивченню історії Києва (особливо в зв'язку з 1500-річчям міста). Нею підготовлено розділ „Розвиток історичної думки на Україні в часи визвольної війни та другої половини XVII ст.” (3 др. арк.) до колективної монографії „Історія історичної науки доби феодалізму”⁶⁴. Проте книга в завершеному вигляді не побачила світ і в рукописі до нині зберігається в архіві Інституту. Як окреме дослідження була написана і обговорена на відділі в 1968 р. планова праця „Культура України в II-й половині XVII ст.” (обсяг 10,5 арк.)⁶⁵, але вона залишилася ненадрукованою. Втім, частина матеріалу увійшла до параграфу в однойменному розділі II-го тому колективної

багатотомної „Історії Української СРСР”, який опубліковано в 1979 р.⁶⁶

Понад 60 наукових праць, написаних К. Стецюк, увійшло до різних енциклопедичних видань, і з-поміж інших „Української радянської енциклопедії”. Це переважно статті, присвячені діячам та подіям Національної революції середини XVII ст., зокрема гетьманам І. Безпалому, І. Брюховецькому, І. Виговському, П. Дорошенку, І. Самойловичу, Я. Сомку, П. Тетері, Ю. Хмельницькому, козацьким полковникам В. Дрозденку, М. Пушкарю, І. Сербину, кошовому отаману Я. Барабашу, повстання І. Богуна, Варениці, І. Дзиковського, а також Переяславській раді 1654 р., Чорній раді 1663 р. тощо.

Загалом К. Стецюк опублікувала близько 200 наукових і науково-популярних праць з різних аспектів минулого українського народу, рецензій і відгуків. Зрозуміло, що оцінки зроблені вченою, як персоналіям так і подіям, часом вийшли досить тенденційними, але вони не втратили вагомості і є характерними для тодішньої історіографії. Звичайно, зараз можна по-різному ставитись і оцінювати праці істориків радянської доби. Не всі напрацювання, опубліковані К. Стецюк, витримали перевірку часом. Проте не слід ніколи забувати те, що за радянської влади, за умов панування тоталітарної системи та її негативного ідеологічного тиску на суспільство історики часто-густо не могли писати правду, нерідко в спотвореному вигляді характеризували явища і події минулого українського народу. Взагалі історичні погляди радянського історика іноді важко виокремити посеред штампів офіційного канону тих часів. А їх наукова самобутність (це стосується і К. Стецюк), як слушно підмічає О. Ясь, „переважно зводилася до окремих тлумачень у межах догматизованої формаційної теорії”⁶⁷.

Діяльність вченої в Інституті історії АН УРСР була дуже широкою і різнобічною: вона керувала аспірантами; виступала як офіційний і неофіційний опонент при захистах кандидатських і докторських дисертацій; консультувала дослідників історії і культури України; брала участь в обговоренні наукових і науково-популярних праць не тільки в Інституті історії, а й в інших установах; писала чимало внутрішніх рецензій на праці колег, причому не тільки на суто історичні роботи, але і на літературні і мистецькі твори; тощо⁶⁸. Науковець брала участь у різноманітних республіканських та всесоюзних форумів істориків, на яких виступала із змістовними доповідями і фаховими повідомленнями з історії України, проблем охорони пам’яток історії та культури⁶⁹. Так, наприклад, у серпні 1970 р. разом з деякими українськими істориками (І. Гуржієм,

Ф. Лосем, В. Маркіною та іншими) брала участь в роботі V-го міжнародного симпозіуму з економічної історії, що відбувся в Ленінграді.

Уже навіть після виходу на пенсію (травень 1970 р.⁷⁰) науковець продовжувала цікавитися життям відділу, де вона пропрацювала понад тридцять п'ять років (якщо, рахувати її роботу на посаді старшого наукового співробітника-консультанта, то фактично вона працювала до 16 грудня 1974 р.⁷¹). К. Стецюк довгий час приходила на засідання, брала участь в обговоренні різноманітних наукових праць, дисертаційних досліджень тощо; за спогадами колег для вченої було залишено її робоче місце, незважаючи на певну тісноту в приміщенні.

У даній статті співавтори намагалися стисло викласти основні моменти наукової діяльності К. Стецюк в ІУ, що охоплює досить великий період часу (кінець 1930-х – початок 1970-х рр.). Звісно, що обсяг і тема статті не дозволили більш поглиблено висвітлити різні історіографічні складові, які, власне і мають відтворювати повноцінну картину наукової діяльності і творчості вченої. Очевидно, в подальшому було б цінним, глибше охарактеризувати історичні погляди К. Стецюк, особливості її наукового стилю, специфіку її персонального внеску до розв'язання тих чи інших проблем історії України тощо.

¹ Ветрова Б. Біографія і час // Україна. – 1968. – №43, жовтень. – С. 13.

² Див.: Гуржій О. О., Петренко В. С. Видатні радянські історики. – К.: Радянська школа, 1969. – С. 199-200; Гуржій О. І. Вшанування доктора історичних наук К. І. Стецюк у зв'язку з її ювілеєм // УІЖ. – 1986. – № 3. – С. 159-160; Шутой В. [Рец.:] Катерина Стецюк. Вплив повстання Степана Разіна на Україну. Видавництво АН УРСР. Інститут Історії України. Київ, 1947 // Вопросы истории. – 1948. – №12. – С. 154-156; Введенський А. О., Жилинська Л. В. Книга про боротьбу народних мас України після визвольної війни в XVII ст. // УІЖ. – 1960. – № 4. – С. 132-134; Вовк А. О., Спицький В. Є. Сторінки з героїчного минулого / Наука і життя. – 1960. – № 12. – С. 60-61; тощо.

³ Гуржій О., Юсов С. Стецюк Катерина Ісаківна (1905 – 2002 рр.): Біобібліографія. – К.: НАН України, Ін-т історії України, 2006. – 128 с.

⁴ НА ІУ. – Ф. 1. – Оп. 1-Л. – Од. зб. 973. – Арк. 3 (зв.), 9 та ін.

⁵ Там само. – Арк. 3 (зв.), 68; Приватний архів Л. С. Кулик. – Довідка № 373 Київського державного педінституту ім. О. М. Горького від 11 вересня 1950 р. Видана Стецюк Катерині Ісаковні в тому, що вона дійсно працювала у КДП ім. Горького з 1 вересня 1935 р. по 1 вересня 1936 р. та з 1 вересня 1938 р. по 1

вересня 1940 р. на чверть ставки старшого викладача кафедри історії СРСР. Поновила свою роботу у КДПІ ім. Горького з 1 жовтня 1944 р. доцентом кафедри історії України, де і працює по цей час. (Див. також додаток П., вміщений до біобібліографії: Гуржій О., Юсов С. Стецюк Катерина Ісаківна (1905 – 2002 рр.): Біобібліографія. – С. 117).

⁶ НА ПУ. – Ф. 1. – Оп. 1-Л. – Од. зб. 973. – Арк. 1 (зв.), 3 (зв.) та ін.; Приватний архів Л. С. Кулик. – Трудовая книжка Стецюк Катерини Исааковны. Дата заповнення 16 января 1939 г. – Запись № 1 от 25.XI.1938 г. на основе Приказа №83 по Институту истории Украины АН УССР от 2.XII.1938 г. (Див., також додаток В.: Гуржій О., Юсов С. Стецюк Катерина Ісаківна (1905–2002 рр.): Біобібліографія. – С. 101).

⁷ Юркова О. В. Документи про створення і перші роки діяльності Інституту історії України АН УРСР (1936–1941 рр.). – К.: Ін-т іст. України НАНУ, 2001. – С. 4-13.

⁸ Див.: Гуржій О., Юсов С. Стецюк Катерина Ісаківна (1905 – 2002 рр.): Біобібліографія. – Додаток А. – С. 94-95).

⁹ Там само. – С. 95.

¹⁰ Стецюк К. Селянське повстання під керівництвом Степана Разіна // Пролетарська правда. – 1939. – 16 червня. – С. 3; Її ж. Степан Разін // Вільне життя. – Тернопіль, 1941. – 14 червня. – С. 3; Її ж. Степан Разін // Радянська Волинь. – 1941. – 15 червня. – С. 3-4.

¹¹ НА ПУ. – Ф. 1. – Оп. 1-Л. – Од. зб. 973. – Арк. 50.

¹² Див.: Юренко С. Петров Віктор Платонович // Видатні діячі науки і культури Києва в історико-краєзначому русі України. Біографічний довідник / Відп. ред. д.і.н. Горбик В.О. – К.: Ін-т іст. України НАНУ, 2005. – Ч. 2. – С. 139.

¹³ Гуржій О., Юсов С. Стецюк Катерина Ісаківна (1905 – 2002 рр.): Біобібліографія. – Додаток А. – С. 96.

¹⁴ Там само. – Додаток Д. – С. 102.

¹⁵ НА ПУ. – Ф. 1. – Оп. 1-Л. – Од. зб. 973. – Арк. 67; Приватний архів Л. С. Кулик. – Трудовая книжка Стецюк Катерини Исааковны. Дата заповнення 16 января 1939 г. – Запись №7.

¹⁶ Див., напр.: Санцевич А. Інститут історії України НАН України. Історіографічний нарис (до 60-річчя установи). – К.: ПУ НАНУ, 1998. – С. 25.

¹⁷ Приватний архів Л. С. Кулик. – Трудовая книжка Стецюк Катерини Исааковны. Дата заповнення 16 января 1939 г. – Запись № 8.

¹⁸ Інститут історії України з липня 1941 р. до червня 1942 р. входив як відділ до складу новоствореного Інституту суспільних наук АН УРСР. 12 червня зі складу останнього були виділені відділи історії і археології, з яких тимчасово було створено Інститут історії і археології (діяв до 17 липня 1944 р.). Див.: Санцевич А. Інститут історії України НАН України. Історіографічний нарис (до 60-річчя установи). – К.: ПУ НАНУ, 1998. – С. 20-26.

¹⁹ НА ПУ. – Ф. 1. – Оп. 1-Л. – Од. зб. 973. – Арк. 1 (зв.), 67 (Див., додаток Р.

біобібліографії: Гуржій О., Юсов С. Стецюк Катерина Ісаківна (1905 – 2002 рр.): Біобібліографія. – С. 118).

²⁰ Гуржій О., Юсов С. Стецюк Катерина Ісаківна (1905 – 2002 рр.): Біобібліографія. – Додаток Ж. – С. 104.

²¹ НА ІУ. – Ф. 1. – Оп. 1-Л. – Од. зб. 973. – Арк. 48.

²² Стецюк К. Козацько-селянське повстання на Слобідській Україні 1670 р. в зв'язку з повстанням Степана Разіна // Наукові записки. – Уфа: Вид-во АН УРСР, 1943. – Т. I. – С. 165-180.

²³ Пичета В. [Рец.:] „Наукові записки”, Кн. 1. Видавництво Академії наук УРСР. 1943. 233 стр. 15 крб. // Исторический журнал. – 1944. – №9. – С. 101.

²⁴ Санцевич А. Інститут історії України НАН України. – С. 24.

²⁵ Стецюк К. Котовський – герой українського народу // Література і мистецтво. – 1942. – 30 жовтня – С. 3; ІІ ж. Полководець-герой (Г. Котовський) // Комуніст. – 1942. – 22 листопада – С. 3; ІІ ж. Богдан Хмельницький // Календар-довідник на 1944 р. – [К.]: Укрдержвидав, [1944]. – С. 90; ІІ ж. Дмитрій Донской // Сталинское племя. – 1945. – 7 септєбря – С. 3; ІІ ж. Г.К. Котовський // Календар-довідник на 1945 р. – [К.]: Укрдержвидав, [1945]. – С. 129; ІІ ж. Северин Наливайко // Календар-довідник на 1945 р. – [К.]: Укрдержвидав, [1945]. – С. 138.

²⁶ Санцевич А. Інститут історії України НАН України. – С. 25-26.

²⁷ НА ІУ. – Ф. 1. – Оп. 1-Л. – Од. зб. 973. – Арк. 44

²⁸ Див., напр.: Гриневич В. А. Розділ III. Німецько-радянська війна 1941 – 1945 рр. // Політична історія України. ХХ ст.: У 6 тт. / Редкол.: І. Ф. Курас (голова) та ін. – К.: Генеза, 2002–2003. – Т. 4: Україна у Другій світовій війні (1939 – 1945) / Керівник тому В. І. Кучер. – К.: Генеза, 2003. – С. 129-304.

²⁹ Коваль М.В., Рубльов О.С. Передмова // У лещатах тоталітаризму: Перше двадцятиріччя Інституту історії України НАН України (1936–1956 рр.). Збірник документів і матеріалів: У 2-х частинах / Інститут історії України НАН України; ЦДАГО України; Упоряд.: Р. Я. Пиріг (керівник), Т. Г. Гриценко, В. М. Мазур, О. С. Рубльов; Відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 1996. – Ч. I (1936–1944 рр.). – С. 23.

³⁰ Див.: Стенограма виступу наукового працівника Інституту історії України АН УРСР К.І. Стецюк на нараді в ЦК КП(б)У з критикою „помилко буржуазно-націоналістичного характеру” допущених проф. М.А. Рубачем. 6 травня 1947 р. / У лещатах тоталітаризму: Перше двадцятиріччя Інституту історії України НАН України (1936–1956 рр.). – Ч. II (1944–1956 рр.). – С. 76-80; 3 стенограми наради в ЦК КП(б)У про боротьбу з проявами націоналізму в історичній науці. 29–30 квітня 1947 р. // Там само. – С. 31-73; 3 доповідної записки відділу пропаганди і агітації ЦК КП(б)У про збори наукових співробітників Інституту історії України АН УРСР. Квітень 1947 р. // Там само. – С. 75; тощо.

³¹ Стенограма виступу наукового працівника Інституту історії України АН УРСР К.І. Стецюк на нараді в ЦК КП(б)У з критикою „помилко буржуазно-

націоналістичного характеру” допущених проф. М.А. Рубачем. – С. 79-80.

³² НА ПУ. – Ф. 1. – Оп. 1. – Од. зб. 127. – Арк. 20.

³³ Постанова ЦК КП(б)У від 29 серпня 1947 р. „Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії АН УРСР” // У лещатах тоталітаризму: Перше двадцятиріччя Інституту історії України НАН України (1936–1956 рр.). Ч. II. – С. 80-81.

³⁴ Постанова ЦК КП(б)У від 29 серпня 1947 р. „Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії АН УРСР” – С. 87.

³⁵ НА ПУ. – Ф. 1. – Оп. 1. – Од. зб. 214-215. – Арк. 2.

³⁶ Стецюк Е. И. Глава VI. Социально-экономическое развитие и политическое положение Украины во второй половине XVII ст. // История Украины. Краткий курс. (Макет). – К.: Изд-во АН УССР, 1948. – С. 132-159.

³⁷ У звітах ПУ на це прямо вказувалося, як на одну з причин затримки виходу курсу. Див., напр.: НА ПУ. – Ф. 1. – Оп. 1. – Од. зб. 214-215. – Арк. 8; Там само. – Од. зб. 216. – Арк. 124; Там само. – Од. зб. 287. – Арк. 3 та ін.

³⁸ Див., також: Санцевич А. Інститут історії України НАН України. – С. 35-36.

³⁹ Див., напр., опубліковані документи і матеріали з цього приводу, вміщені у II-й ч. збірника „У лещатах тоталітаризму: Перше двадцятиріччя Інституту історії НАН України (1936–1956)”, а саме: №№ 50-53, 56, 60, 62-64.

⁴⁰ НА ПУ. – Ф. 1. – Оп. 1. – Од. зб. 214-215. – Арк. 12.

⁴¹ Див., з цього приводу: Санцевич А. Інститут історії України НАН України. – С. 36.

⁴² Стецюк Е. И. Глава VI. Социально-экономическое развитие и политическое положение Украины во второй половине XVII ст. // История Украины. Т. I. / Под ред. А. К. Касименко. – К.: Изд-во АН УССР, 1950. (Макет). – С. 167-198.

Принадібно зазначимо, що на існування цього макету співавторам вказав наш колега, відомий історик і збирач книг, доктор історичних наук С. І. Білокінь. Він же надав нам цю книгу, що зберігається у його приватній збірці, для виписки вихідних даних і сторінок розділу К. Стецюк, за що йому і висловлюємо вдячність. На жаль, цей макет, у свій час, не був нами включений до біобібліографії К. Стецюк.

⁴³ Стецюк К. І. Розділ 7. Соціально-економічний розвиток і політичне становище України після возз'єднання з Росією (друга половина XVII ст.) // Історія УРСР. У 2-х тт. / Редкол.: О.К. Касименко (гол. ред.), В. А. Дядиченко та ін. – К.: Вид-во АН УРСР, 1953. – Т. I. – С. 264-306; Еє же. Глава 7. Социально-экономическое развитие и политическое положение Украины после воссоединения с Россией (вторая половина XVII в.) // История УССР. В 2-х тт. / Редкол.: А. К. Касименко (глав. ред.), В. А. Дядиченко и др. – К.: Изд-во АН УССР, 1953. – Т. I. – С. 281-326.

⁴⁴ Стецюк К. Вплив повстання Степана Разіна на Україну (з історії спільної боротьби російського і українського народів проти феодално-кріпосницького

гніту) / Відп. ред., проф. М.Н. Петровський. – К.: Вид-во АН УРСР, 1947. – 120 с.

⁴⁵ Шутой В. [Рец.:] Катерина Стецюк Вплив повстання Степана Разіна на Україну. Видавництво АН УССР. Інститут Історії України. Київ, 1947 // Вопросы истории. – 1948. – №12. – С. 154.

⁴⁶ Там же. – С. 154.

⁴⁷ Там же. – С. 155.

⁴⁸ Див., напр., тогочасні рецензії: Введенський А. О., Жилинська Л. В. Книга про боротьбу народних мас України після визвольної війни в XVII ст. // УІЖ. – 1960. – № 4. – С. 132-134; Вовк А. О., Спицький В. Є. Сторінки з героїчного минулого / / Наука і життя. – 1960. – № 12. – С. 60-61; Гриценко І., Михайлина П. Нове дослідження з історії України // Радянська Буковина. – 1960. – 16 грудня.

Із сучасних оцінок монографії К. Стецюк див., напр.: Литвин В.М. Історія України (у 3-х томах) / Відп. ред. В.А. Смолій. – К.: Видавничий дім „Альтернативи”, 2003. – Т. I. 3 найдавніших часів до кінця XVIII ст. – С. 581.

⁴⁹ НА ІУ. – Ф. 1. – Оп. 1-Л. – Од. зб. 973. – Арк. 12, 35.

⁵⁰ Там само. – Арк. 45. (Див. Гуржій О., Юсов С. Стецюк Катерина Ісаківна (1905 – 2002 рр.): Біобібліографія. – Додаток 3. – С. 105).

⁵¹ Там само. – Арк. 35; Див., також: Захист дисертацій // Радянська Україна. – 1960. – 14 грудня. – С. 4.

⁵² Стецюк К. І. Розділ VII. Соціально-економічний розвиток і політичне становище України після возз'єднання з Росією (друга половина XVII ст.) // Історія Української РСР. В 2-х тт. / Голов. редкол.: К. К. Дубина (голов. ред.), І. О. Гуржій (заст. голов. ред.) та ін. – Т. I. / Редкол.: М. Н. Лещенко, Ф. Є Лось, К. І. Стецюк. – К.: Наукова думка, 1967. – С. 234-282; Ее же. Глава VII. Социально-экономическое развитие и политическое положение Украины после воссоединения с Россией (вторая половина XVII в.) // История Украинской ССР. В 2-х тт. / Глав. редкол.: К. К. Дубина (глав. ред.), И. А. Гуржий (зам. глав. ред.) и др. – Т. I / Редкол.: Н. Н. Лященко, Ф. Е Лось, Е. И. Стецюк. – К.: Наукова думка, 1969. – С. 240-290.

⁵³ Гуржій І. О., Лященко М. М., Стецюк К. І. Розділ X. Українська СРСР в період завершення будівництва соціалізму (1951 – 1958): § 3. Суспільно-політичне життя республіки // Історія Української РСР В 2-х тт. / Голов. редкол.: К. К. Дубина (голов. ред.), І. О. Гуржій (заст. голов. ред.) та ін. – Т. II. Редкол.: П. П. Гудзенко, І. М. Мельникова та ін. – К.: Наукова думка, 1967. – С. 633-643; Їх же. Розділ XI. На шляху до комунізму (1959–1965): § 2. На новому етапі історичного розвитку / / Історія Української РСР. В 2-х тт. / Голов. редкол.: К.К. Дубина (голов. ред.), І.О. Гуржій (заст. голов. ред.) та ін. – К.: Наукова думка, 1967. – С. 700-723; Их же. Глава X. Украинская ССР в период завершения строительства социализма (1951–1958): § 3. Общественно-политическая жизнь республики // История Украинской ССР. В 2-х тт. / Глав. редкол.: К. К. Дубина (глав. ред.), И. А. Гуржий (зам. глав. ред.) и др. – Т. II / Редкол.: П. П. Гудзенко, И. Н. Мельникова и др. – К.: Наукова

думка, 1969. – С. 663-673; Их же. Глава XI. На пути к коммунизму (1959–1965): § 2. На новом этапе исторического развития // История Украинской ССР. В 2-х тт. / Глав. редкол.: К. К. Дубина (глав. ред.), И. А. Гуржий (зам. глав. ред.) и др. – Т. II. Редкол.: П. П. Гудзенко, И. Н. Мельникова и др. – К.: Наукова думка, 1967. – С. 733-756.

⁵⁴ Стецюк К. І. Розділ V. Визвольна війна 1648–1654 рр. // Історія селянства УРСР. В 2-х тт. – Т. I. Від найдавніших часів до Великої Жовтневої соціалістичної революції / Редкол.: В. А. Дядиченко (від. ред.) ... К. І. Стецюк. – К.: Наукова думка, 1967. – С. 138-162; Грабовецький В. В., Стецюк К. І. Розділ VI. Наступ панівних класів на соціальні здобутки визвольної війни в II пол. XVII ст. // Історія селянства УРСР. В 2-х тт. – Т. I. Від найдавніших часів до Великої Жовтневої соціалістичної революції / Редкол.: В. А. Дядиченко (від. ред.) ... К. І. Стецюк. – К.: Наукова думка, 1967. – С. 163-208.

⁵⁵ Див., позиції 178-188 та 197-203 хронологічного покажчика.

⁵⁶ Стецюк К. Шануймо наші надбаня // Вечірній Київ. – 1967. – 9 грудня – С. 2; Її ж. Дбайливо охороняти історичні пам'ятники столиці України // УІЖ. – 1969. – № 8. – С. 111-116; Ее же. История и современный город // Строительство и архитектура. – 1969. – № 7. – С. 15; Її ж. Береги красу Києва // Культура і життя. – 1971. – 19 серпня. – С. 2; Стецюк К., Шевчук О. Ротонда князя Аскольда // Правда України. – 1969. – 11 октября – С. 4; Стецюк К., Логвин Г., Хохол Ю. и др. Помогите журналу: „Пам'ятники України” // Комсомольская правда. – 1988. – 1 апреля. – С. 2; Стецюк К., Логвин Г., Забашта В. Апаратні ігри, або чому ліквідовано громадську інспекцію при правлінні Українського товариства охорони пам'яток історії та культури // Культура і життя. – 1989. – 9 квітня – С. 5; тощо.

⁵⁷ НА ІУ. – Ф. 1. – Оп. 1-Л. – Од. зб. 973. – Арк. 8.

⁵⁸ Там само. – Арк. 8.

⁵⁹ Докладніше див.: Білокінь С. І. На зламах епохи: Спогади історика. – Біла Церква: Видавець Пшонківський О. В., 2005. – С. 150-157. (Співатори жалкують, що при складанні покажчика праць, в яких висвітлюється наукова діяльність і біографія К. Стецюк, дані спогади С. І. Білоконя не були вказані, оскільки вчасно з ними не познайомилися).

⁶⁰ Цит. по: Там само. – С. 153.

⁶¹ Стецюк К. І. Київ – центр освіти і науки на Україні в XVII столітті. Матеріали на допомогу лекторові. – К.: УТОПШК, 1970. – 23 с.; Її ж. Київ – центр освіти і науки на Україні в XVII ст. // УІЖ. – 1970. – № 11. – С. 59-68; Її ж. Розділ 5. Культура на Україні в другій половині XVII ст.: § 1. Освіта і наукові знання. Книгодрукування // Історія УРСР: У 8-и томах, 10-ти кн. / Гол. ред. кол.: Ю. Ю. Кондуфор (гол. ред.) та ін. – Т. 2. Визвольна війна і возз'єднання України з Росією. Початок розкладу феодалізму та зародження капіталістичних відносин. Друга половина XVII – XVIII ст. / Редкол.: Г. Я. Сергієнко (відп. ред.), В. Й. Борисенко ... К. І. Стецюк. – К.: Наукова думка, 1979. – С. 180-188.

⁶² Стецюк К. І. Літопис Самовидця – визначна пам’ятка української історичної літератури II половина XVII ст. // УІЖ. – 1964. – № 2. – С. 58-64.

⁶³ Див., напр.: Стецюк К., Кастеллі Є. З недалекого минулого // Жінки Радянської України – активні будівники комуністичного суспільства. – К.: Політвидав, 1971. – С. 11-20.

⁶⁴ НА ІУ. – Ф. 1. – Оп. 1-Л. – Од. зб. 973. – Арк. 17.

⁶⁵ Там само. – Арк. 24.

⁶⁶ Стецюк К.І. Розділ 5. Культура на Україні в другій половині XVII ст.: § 1. Освіта і наукові знання. Книгодрукування // Історія УРСР: У 8-и томах, 10-ти кн. / Гол. ред. кол.: Ю. Ю. Кондуфор (гол. ред.) та ін. – Т. 2. Визвольна війна і возз’єднання України з Росією. Початок розкладу феодалізму та зародження капіталістичних відносин. Друга половина XVII – XVIII ст. / Редкол.: Г. Я. Сергієнко (відп. ред.), В. Й. Борисенко ... К. І. Стецюк. – К.: Наукова думка, 1979. – С. 180-188.

⁶⁷ Ясь О. В. Історичні погляди Оленик Компан (До 90-річчя від дня народження) / УІЖ. – 2006. – №4. – С. 140.

⁶⁸ Див., напр.: Гуржій О., Юсов С. Стецюк Катерина Ісаківна (1905 – 2002 рр.): Біобібліографія. – Додаток Й. – С. 106-107.

⁶⁹ НА ІУ. – Ф. 1. – Оп. 1-Л. – Од. зб. 973. – Арк. 18; Там само. – Оп. 1. – Од. зб. 917. – Арк. 43, 46 (зв.); Приватний архів Л. С. Кулик. – Командировочное удостоверение Е. И. Стецюк для поездки в Ташкент;

⁷⁰ Приватний архів Л. С. Кулик. – Трудовая книжка Стецюк Екатерины Исааковны. Дата заповнення 16 января 1939 г. – Запись № 12.

⁷¹ Там само. – Запись №14.

ПРОБЛЕМНА ІСТОРИОГРАФІЯ

